

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСОВ

ӨЛЕҢДЕР

Ерулі атқа ер салмай

Ерулі атқа ер салмай,
Егеулі найза қолға алмай,
Еңку-еңку жер шалмай,
Қоңыр салқын төске алмай.
Тебінгі терге шірімей,
Терлігі майдай ерімей,
Алты малта ас болмай,
Әр түйірі ат болмай,
Атыңды байлап келгенде,
Қатын-бала жат болмай,
Ат үстінде күн көрмей,
Ашаршылық шөл көрмей,
Арып-ашып жол көрмей,
Өзегі талып ет жемей,
Ер төсектен безінбей,
Ұлы түске ұрынбай,
Түн қатып жүріп, түс қашпай,
Тебінгі теріс тағынбай,
Темірқазық жастанбай,
Қу толағай бастанбай,
Ерлердің ісі бітер ме?!

Мен — мен едім, мен едім!

Мен - мен едім, мен едім!
Мен Нарында жүргенде
Еңіреген ер едім.
Исатайдың барында
Екі тарлан бөрі едім.
Қай қазақтан кем едім?
Бір қазақпен тең едім.
Өздеріңдей хандардың,
Қарны жуан билердің
Атандай даусын ақыртып,
Лауазымын көкке шаңыртып,
Сұлтанын суға сұлатып,
Ханшасын қақпа алдында жылатып,
Ернін еттей тесісіп,
Кеңірдегін кесісіп,
Жыраға басын түсіріп,
Жылғадан қанын ағызып,
Басын кессем деп едім!
Еділдің бойы ен тоғай –
Ел қондырсам деп едім.
Жағалай жатқан сол елге
Мал толтырсам деп едім.
Еңсесі биік ақ орда –
Еріксіз кірсем деп едім.
Керегесін кескілеп,
Отын етсем деп едім.
Туырлығын тескілеп,
Тоқым етсем деп едім.
Тақта отырған хандардың
Төрде отырған ханымын
Қатын етсем деп едім.
Әлдилеген баласын
Жетім етсем деп едім.
Хан сусыны сары бал –
Сұраусыз ішсем деп едім.

Ханның киген кіреуке –
Үстіме кисем деп едім.
Қанікейдей көріктіңді
Қалыңсыз құшсам деп едім.
Тінікейдей тектіңді,
Ителгі көзін төңкертіп,
Күшіктей даусын қыңсытып,
Аш күзендей белін бүгілтіп,
Әділ жаннан түңілтіп,
Ат көтіне үңілтіп,
Артыма салсам деп едім.
Тілекті Құдай бермеді –
Өздеріңдей хандарды
Осылай бір қылсам деп едім!
Мен - мен едім, мен едім!
Мен Нарында жүргенде
Еңіреген ер едім.
Исатайдың барында
Екі тарлан бөрі едім.
Ерегіскен дұшпанға
Қызыл сырлы жебе едім.
Жақсыларға еп едім,
Жамандарға көп едім.
Ерегіскен дұшпанның
Екіталай болғанда
Азыққа етін жеп едім.
Хан баласы ақсүйек –
Ежелден табан аңдысқан
Ата дұшпан сен едің,
Ата жауың мен едім.
Ежелгі дұшпан ел болмас,
Етектен кесіп жең болмас!
Хан баласы ақсүйек –
Байеке сұлтан сен болып,
Сендей нарқоспақтың баласы,
Маған оңаша жерде жолықсаң,
Қайраңнан алған шабақтай
Қия бір соғып ас етсем,

Тамағыма қылқаның кетер демес ем!

ҚЫЗҒЫШ ҚҰС

Ау, қызғыш құс, қызғыш құс,
Қанатың қатты, мойның бос.
Исатайдан айрылып,
Жалғыздықпен болдым дос.
Ау, қызғыш құс, қызғыш құс!
Ел қорғаны мен едім.
Мен де айрылдым елімнен,
Көл қорғаны сен едің,
Сен де айрылдың көліңнен.
Аспанда ұшқан қызғыш құс!
Сені көлден айырған –
Лашын құстың тепкіні.
Мені елден айырған –
Хан Жәңгірдің екпіні.
Айтып - айтпай немене,
Құсарлықпен өтті ғой,
Махамбеттің көп күні!

Тарланым

Таудан мұнартып ұшқан тарланым,
Саған ұсынсам қолым жетер ме,
Арызым айтсам өтер ме?
Арыстаным, көп болды-ау.
Саған да менің арманым!
Кермиығым, кербезім!
Керіскідей шандозым.
Құландай ащы дауыстым!
Құлжадай айбар мүйіздім!
Қырмызыдай ажарлым!
Хиуадай базарлым!
Теңіздей терең ақылдым!
Тебіренбес ауыр мінездім!
Садағына сары жебені салдырған,
Садағының кірісін
Сары алтынға малдырған.
Тереңнен көзін ойдырған,
Сұр жебелі оғына
Тауықтың жүнін қойдырған.
Маңдайын сары сусар бөрік басқан,
Жауырынына күшіген жүнді оқ шанышқан.
Айқайласа белдік байлаған,
Астана жұртын айналған,
Астына тұрман болсам деп,
Жұртына құрбан болсам деп,
Адырнасын ала өгіздей мөңреткен.
Атқан оғы Еділ - Жайық тең өткен,
Атқанын қардай боратқан,
Көк шыбығын қанды ауыздай жалатқан,
Арыстан еді-ау Исатай!
Бұл фәнидің жүзінде
Арыстан одан кім өткен?!

Ереуіл атқа ер салмай

Ереуіл атқа ер салмай,
Егеулі найза қолға алмай,
Еңку-еңку жер шалмай,
Қоңыр салқын төске алмай,
Тебінгі терге шірімей,
Терлігі майдай ерімей,
Алты малта ас болмай,
Өзіңнен туған жас бала
Сақалы шығып жат болмай,
Ат үстінде күн көрмей,
Ашаршылық, шөл көрмей,
Өзегі талып ет жемей,
Ер төсектен безінбей,
Ұлы түске ұрынбай,
Түн қатып жүріп, түс қашпай,
Тебінгі теріс тағынбай,
Темір қазық жастанбай,
Қу толағай бастанбай
Ерлердің ісі бітер ме?

Жалғыздық

Бұл дүниенің жүзінде
Айдан көркем нәрсе жоқ –
Түнде бар да күндіз жоқ.
Күннен көркем нәрсе жоқ –
Күндіз бар да түнде жоқ.
Мұсылманшылық кімде жоқ?
Тілде бар да дінде жоқ.
Көшпелі дәулет кімде жоқ?
Бірде бар да бірде жоқ.
Азамат ерлер кімде жоқ?
Еріскен күні қолда жоқ.
Заманым менің тар болды –
Тура әділдік биде жоқ.
Бәрін айт та бірін айт –
Қаумалаған қарындас
Қазақта бар да менде жоқ.
Менің атым - Махамбет
Менің атым - Махамбет,
Жасқұстағы Жәңгір хан
Ісінен болдым құса-дерт.
Атасы өткен Айшуақ –
Соның көзі көрді ғой.
Менің атам Өтеміс
Елдің қамын жеді ғой.
Біз бір енеден бір едік,
Бір енеден екі едік –
Екеуіміз жүргенде,
Бір-бірімізге ес едік.
Бір енеден үш едік –
Үшеуіміз жүргенде,
Толып жатқан күш едік.
Бір енеден бес едік –
Бесеуіміз жүргенде,
Алашқа болман деуші едік.
Өтемістен туған он едік –

Онымыз атқа мінгенде,
Жер қайысқан қол едік!
Біз ер едік, ер едік,
Ен Нарында жүргенде
Талма талтүс шағында
Тай жеген тарлан бөрі едік...
Біздің жайды сұрасаң,
Ерте көшіп, кеш қонған
Санаулы сәнді орданың бірі едік!

Өкініш

Толғай да толғай оқ атқан,
Он екі тұтам жай тартқан,
Қабырғасын қаусатқан,
Төбінгісін тесе атқан,
Тізгінінен кесе атқан,
Теспей қанын зулатқан,
Біздің қайсар батырдың
Жүрегін сөйтіп оятқан.
Кешегі Орақ пенен Мамайдай
Батырлар, шіркін, болар ма-ай!
Олардай болып жүруге
Біздерге қуат толар ма-ай!
Қазақтан бір құнт кетті деп,
Біздерге нәубәт жетті деп,
Бұзылды көңілім жыларға-ай!
Азамат ердің баласы
Арғымақтың баласы
Аз оттар да көп жусар –
Талаудан татқан дәмі бар.
Азамат ердің баласы
Аз ұйықтар да көп жортар –
Дұшпанға кеткен кегі мен
Барымтаға түскен малы бар.

Ұлы Арман

Айналайын Ақ Жайық,
Ат салмай өтер күн қайда?
Еңсесі биік боз орда
Еңкеймей кірер күн қайда?
Қара бұланның терісін
Етік қылар күн қайда?
Күдеріден бау тағып,
Сауыт киер күн қайда?
Күмбір-күмбір кісінетіп,
Күренді мінер күн қайда?
Толғамалы ақ мылтық
Толғап ұстар күн қайда?
Алты құлаш ақ найза
Ұсынып шаншар күн қайда?
Садақ толы сай кез оқ
Масағынан өткізіп,
Басын қолға жеткізіп,
Созып тартар күн қайда?
Кертбұғадай билерден
Ақыл сұрар күн қайда?
Бізді тапқан ананың,
Асыраған атаның
Ризалықпен жайласып,
Қолын алар күн қайда?
Еділдің бойын ен жайлап,
Шалғынға бие біз байлап,
Орнықты қара сабадан,
Бозбаламен күліп-ойнап,
Қымыз ішер күн қайда?
Елбең-елбең жүгірген,
Ебелек отқа семірген
Арғымақ туған асылды
Барыстай жал-құйрығын таратып,
Бауырынан жаратып,
Тұяқтан ұшқан тозаңын

Арқадан жауған қардай боратып,
Басын көкке қаратып,
Құлағын істей қадалтып,
Баптап мінер күн қайда?
Желп-желп еткен ала ту
Жиырып алар күн қайда?
Орма мылтық тарс ұрып,
Жауға аттанар күн қайда?
Алаштағы жақсыдан
Батасын алып, дәм татып,
Түлкідейін түн қатып,
Бөрідейін жол жатып,
Жауырынына мұз қатып,
Жау тоқтатар күн қайда?

СОҒЫС

Әскер жиып аттандық,
Бекетай еді тұрағым.
Айғайлап жауға тигенде
«Ағатай беріш!» ұраным.
Бекетай құмға ел қонып,
Байбақты Жүніс аттанды,
Қосылуға дем болып.
Құдайлады хан ұлы,
Іздеген жауы біз болып.
Жау қарасы көрінді,
Жиылған әскер бүлінді.
Исатай – басшы, мен – қосшы.
Исатайдың сол күнде
Ақтабан аты астында,
Дулығасы басында.
Зығырданы қайнайды,
Астына мінген ақтабан
Ақ бөкендей ойнайды.
Қасына ерген көп әскер
Маңыраған қойдай шулайды.
Артымыздан келіп қол жетті
Аз жетпеді, мол жетті.
Жеткен жерін айтайын –
Бекетай құмның басында,
Ағаш үйдің қасында...
Түніменен түйіндік,
Таң атқанша тарандық.
Таң ағарып атқан соң
Төңірек жаққа қарандық.
Қарап тұрсақ, әр жерден
Жау бір өрттей қайнайды,
Қайнағанмен қоймайды –
Мылтығын қардай боратып,
Жетіп келді қамалға –
Қамалды бұзып аларға.

Әскердің алды бөгелді,
Қырдан ойға төгілді,
Орыс добын үш атты...
Доптың үні шыққанда,
Сонда батыр жөнелді.
Жөнелмей батыр неғылсын? –
Ерсары менен Қалдыбай –
Екі арыстан тең өлді...
Жетім-жесір көп қалды,
Хан әскері кенелді...
Қызғыштай болған есіл ер
Қайран да жұрттан не көрді?!

Мұнар күн

Мұнар да мұнар, мұнар күн,
Бұлттан шыққан шұбар күн,
Буыршын мұзға тайған күн,
Бура атанға шөккен күн,
Бұлықсып жүрген ерлерден
Бұрынғы бақыт тайған күн,
Қатарланған қара нар
Арқанын қиып алған күн,
Алма мойын аруды
Ат көтіне салған күн,
Бұлаңдай ерді кескен күн,
Буулы теңді шешкен күн,
Сандық толы сары алтын
Сапырып судай шашқан күн –
Түс қыла гөр, Құдайым,
Біздей тақ мейманасы тасқанға
Біздің ер Исатай өлген күн!
Он сан байтақ бүлген күн!
Орта белін сырлаған
Оқ жаңбырдай жауған күн.
Оң қанатын теріс жайып,
Лашын қуға төнген күн,
Желпілдеген ала ту
Жиырылып ойға түскен күн.
Жез қарғылы құба арлан
Жез қарғыдан айрылып,
Қорашыл төбет болған күн,
Аса шапқан құлаша ат
Зымырандай болған күн,
Арқаулының бойынан
Теріскей дауыл соққан күн.
Сағағы болат қылыштың
Балдағынан сынған күн.
Хас бәйтерек жығылып,
Жығылғаны естіліп,

Алыстағы дұшпанның
Қуанып көңілі тынған күн!

Тайманның ұлы Исатай

Арғымақтан туған қазан ат,
Шабуыл салса нанғысыз.
Қазанаттан туған қаз мойын,
Күніне көз көрінім жер шалғысыз.
Айырдан туған жампоз бар,
Нарға жүгін салғысыз.
Аруанадан туған мая бар,
Асылын айуан десең нанғысыз.
Жаманнан туған жақсы бар,
Атасын айтса нанғысыз.
Жақсыдан туған жаман бар,
Күндердің күні болғанда,
Жарамды бір теріге алғысыз.
Тайманның ұлы Исатай
Ағайынның басы еді,
Алтын ердің қасы еді.
Исатайды өлтіріп,
Қырсық та шалған біздің ел!

Атадан туған аруақты ер

Атадан туған аруақты ер
Атадан туған аруақты ер
Жауды көрсе, жапырар
Үдей соққан дауылдай.
Жамандарға қарасаң,
Малын көрер жанындай.
Жүйрік аттың белгісі
Тұрады құйрық-жалында-ай.
Айтып-айтпай немене,
Халық қозғалса,
Тұра алмайды хан тағында-ай!

Баймағанбет сұлтанға

Алақандай Нарында
Басушы едім құлаштай.
Жәбір беріп, жала етсең,
Былғанған басым ыласқа-ай.
Мен бір шарға ұстаған қара балта едім –
Шабуын таппай кетілдім,
Қайраса - тағы жетілдім.
Көрмес-келмес деп едім
Өз еркіммен бетінді-ай.
Есігіңнің алдына
Ұрмай-соқпай келтірген –
Арманың бар ма құдайға –
Махамбет-сынды жетімді-ай?!
Еділ мен Жайық жер еді-ау
Мекен еткен шаруаға.
Жағасы қорған жай еді-ау!
Жай қоныстан айырылып,
Мен бір қаңғырып жүрген қарашы.
Қайта-қайта шақыртып,
Менде қандай ауыр ақың бар еді-ау?!
Мен ақсұңқар құстың сойы едім,
Шамырқансам, тақсыр, кетермін.
Кетпей де нешік етермін?
Бұл барғаннан барармын,
Қиядан орын алармын.
Еріскендей ер болса,
Соғысқандай жер болса,
Бірме-бірге келгенде,
Әлі де болса бір тәңірге жылармын,
Дұшпанға қылыш ұрармын.
Жазға бір ай қалғанда,
Аласапыран болғанда,
Бөліне көшкен еліңді
Бөріккен қойдай қылармын,
Жарыла көшкен еліңді

Жаралы қойдай қылармын.
Мен кеткенмен тек кетпен –
Сізден артық табармын.
Ашуыма көп тисен,
Өзекті жанға бір өлім –
Орданды талқан қылып шабармын.
Ей, тақсыр-ау, ей, тақсыр!
Боз орданы тіктім деп,
Боз ағашты жықтым деп,
Ханым, ханым дегенге
Көтере берме бұтыңды,
Көптіре берме ұртыңды.
Күндердің күні болғанда,
Өзіңнен мықты жолықса,
Ту сыртыңнан жармай алар өтінді.
Тәуекел хаққа бел байлап,
Қималы найза өңгеріп,
Бозбалаға жел беріп,
Атқа мініп шыққанда,
Ұлың, төре, сенің де
Көрер едім көтінді!
Беркініп садақ асынған,
Біріндеп жауды қашырған,
Құм сағыздай созылған,
Құйқылжыған құла жирен ат мінген,
Құйрық-жалын шарт түйген,
Мен кескекті ердің сойымын,
Кескілеспей басылман.
Келелі қара бұлтпын,
Келе жаумай ашылман.
Алдыңа келіп тұрмын деп,
Ар-намысым қашырман.
Сүйегім тұтам қалғанша
Тартынбай сөйлер асылмын.
Ей, тақсыр-ау, ей, тақсыр!
Бойың жетпес биікпін!
Бұлтқа жетпей шарт сынбан.
Шамдансам, шалқамнан түсер асаумын,

Шамырқансам, шатынап сынар болатпын.
Кәр қылар деп, тақсыр-ау,
Аяғыңа бас ұрман.
Байеке-сұлтан ақ сүйек,
Қыларың болса, қылып қал!
Күндердің күні болғанда
Бас кесермін - жасырман.

Әрәйнә

Әрәйнә, жігіттер, Әрәйнә!
Арғымағың жарай ма?
Астыңа мінген арғымақ
Аяңдай түсіп, марай ма?
Арғымақ дейтін жығылғыр,
Найза бойы жар келсе,
Жабыдайын жалтандап,
Түсер жерін қарай ма?
Күшіген жүнді шал жебе
Жауына қардай борай ма?
Ел шетіне жау келсе,
Азамат ердің баласы
Намысына шыдай ма?
Жаттан көмек сұрай ма?..
Арғымақ жалғыз,
Ер малсыз,
Алланың не берері болжаусыз,
Жолдастарым, мұңайма!

Ұл туса

Күн қақты ердің астында
Көп жүгіретін күлік бар.
Көн садақтың ішінде
Көбе бұзар жебе бар.
Қарайғанның, жігіттер,
Бәрін кісі деменіз –
Күпе-күндіз тайраңдап,
Түзге шықпас ерлер бар.
Тауда болар тарғыл тас,
Тарықса шығар көзден жас.
Ордалыға көз салсаң,
Оғы қалса жоғалмас.
Топтан озған тарлан боз,
Тұрасынан айрылса,
Тасты басып тұра алмас.
Асылдан болат ұл туса,
Екі жақ болып тұрғанда,
Егескен жерде шарт кетер,
Жауырынынан өтін алса да
Жамандарға жалынбас!
Туған ұлдан не пайда?
Алтын тақты хандардың
Хандығынан не пайда,
Қаріп пенен қасірге
Туралық ісі болмаса?
Алаштың байлығынан не пайда,
Құланнан басқа ел таппай,
Қонарына жер таппай,
Маңқиған сары даладан
Екіндіде құлаған
Тарығып келген ерлерге
Қайыры оның болмаса?
Ақ жұмыртқа, сары уыз,
Әлпештеп қолда өсірген
Туған ұлдан не пайда,

Қолына найза алмаса,
Атаның жолын қумаса?!

Қоштасу

Маң-маң басқан сары атан
Маңыстап шығар өріске.
Бұрынғыдай қарыштап,
Қона алмадың қонысқа,
Келе алмадың келіске.
Қанша жылап жалынып,
Айтсам-дағы болмадың,
Исаеке, болдың еріспе.
Енді жалғыз кетемін,
Саладан-сала өтемін.
Қолыңды бер де аман бол,
Күн болар ма, болмас па
Енді айналып көріске.
Арғымаққа оқ тиді
Арғымаққа оқ тиді
Ауыз омыртқаның түбінен.

Нарын

Абайламай айрылдым,
Ар жақтағы елімнен,
Анау Нарын деген жерімнен.
Тірі кеттім демеймін,
Кем болмады өлімнен.
Теңім үлгі алмады,
Аузымдағы желімнен.
Істеген ісім кетті далаға,
Қашан өтіп шығам деп
Қайғырамын мен-дағы,
Жайықтан арғы далаға.
Басқа қысым түскен соң,
Қайырылмастай күн болды
Қатын менен балаға.
Барсаң, сәлем айта бар
Ата менен анаға.
Жаудан аман жан қалса,
Қара орман - малым садаға.
Өлең айтып толғадым,
Көкірегімді басарға.
Қарадай отын жармадым
Тас қазанды асарға.
Махамбеттей мұңдыға
Енді келер күн қайда,
Ханға құрған шатырды
Сүңгіменен түртіп ашарға?
Алтын жақса жарасар
Жылтыраған күміске.
Он екі ата Байұлы
Жиылып келсе бұл іске,
Алты сан алаш ат бөліп
Тізгінін берсе қолыма,
Заулар едім бір көшке.

Әй, Махамбет, жолдасым

Әй, Махамбет, жолдасым,
Аш арыстан жолбарысым.
Ісімнің білдім оңбасын.
Оңбаған емей немене,
Өтірік сөзге алданып,
Бақытым ауып басымнан,
Әскерім кетіп қасымнан,
Жапанда жалғыз қалғансын.
Өкінгеннен пайда жоқ,
Құдайым басқа салғасын.
Мезгілді уақыт болғанда,
Опасыз мынау жалғанда,
Ажал қарсы келгенде,
Қараңғы көрге кіргенде,
Қасыңда тұрар жан бар ма?
Осының бәрін ойласаң,
Өткенге бекер өкініп,
Құр жылаудан сән бар ма?
Жолдасын жауға алдырып,
Жанымды қимай қаңғырып,
Қашатын менде жөн бар ма?
Қатын - бала, мал бағып,
Үйде отырсам да өлем деп,
Қорлықта жүрген халқыма,
Бостандық алып берем деп,
Қырық бір жасқа келгенде
Ауыр әскер қол ертіп,
Жасқұсқа барып кіргенде,
Арыстандай ақырған,
Айбатыма шыдамай,
Хан баласы жылады-ай,
«Жанымды қой» деп сұрады-ай.
Ақкөңіл аңқау жүректен,
Беремін деп мен тұрдым.
Көк бедеуді бауырлап,

Шабамын деп сен тұрдың,
Исатай басшы білсін деп,
Ауыр әскер қол тұрды.
Қырық бір жасқа келгенде,
Өз дегенің болмаса,
Өзгенің тілін алмаған,
Кісі ақылы қонбаған,
Қанша айтса да болмадым,
Сөзіңе құлақ салмадым.
Бұрала біткен емендей,
Қисық туған сорлы ағаң,
Хан сөзіне сенгенім,
Он күн мұрсат бергенім.
Әскерімді таратып,
Он бір күнге қаратып,
Бекетай құмға келгенім.
Сүйткен бір қайран халқым-ай,
Қасыма бір келмедің,
Сол халқымды көрмей өлгенім.
Не салса да Алланның,
Тағдырына көнгенім.
Қош, аман бол, жолдасым,
Бұ дүниенің жүзінде,
Осы болар сені көргенім.
Қапыда кеткен дүние-ай,
Ақырында еш болды-ау
Ел үшін еткен еңбегім.
Атаңа нәлет хан ұлы-ай!
Тілегін сұрап алған соң,
Ойлағаның болған соң,
Патшаға хабар салдырып,
Патшадан солдат алдырып,
(Құрсағымнан шалдырып).
Айтып-айтпай не пайда?!
Егеулі найза өңгерген,
Азды көпке теңгерген,
Қабыланбай мен Қалдыбай,
Рысалы, Көбек жолдасым,

Жауда өлді жолбарысым...
Сол ерлерден айрылып,
Исатай мен Махамбет –
Екі арыстан ер қалды-ау!
Адыра қалғыр қу Нарын,
Талауға түсіп бүлініп,
Адамы қойдай қырылып,
Құлазыған жер қалды-ау!
Қарағай, қайың, тал, терек –
Қалың ну орман қалды-ау!
Қиқулап құстар қонатын,
Суы тұнық көл қалды-ау!
Тәрбиелеп өсірген
Ата мен ана бұл қалды-ау!
Қатын жесір тұл қалды-ау!
Еңбекпен жиған мал қалды-ау!
Бұлардан енді қимайтын
Енді менің нем қалды-ау!
Тек шықпаған жан қалды-ау!
Ойлап бір, ойлап қарасам,
Еңбек етіп ел үшін,
Соңымда бір қалған халқыма,
Артымда бір атақ, даңқ қалды-ау.
Сәлем, айтып кетейін,
Артымда қалған елдерге
Арманымда айтып кетейін,
Найза ұстаған ерлерге.
Арыстан туған Исатай.
Дегеніне жете алмай,
Арманда өтіп кетті деп,
Олардың кегін алуға,
Кезек бізге жетті деп,
Қиналар ма екен біздерге?
Қиналсаңыз біздерге,
Мың рахмет сіздерге!
Қапыда өткен дүние-ай,
Халқымның көрген қорлығы,
Хандардың еткен зорлығы.

Ақжүрегін тебіrentіп,
Ер көңілін желдентіп,
Ақ сүйектің баласын
Қара ұлына теңгеріп,
Қоңыраулы найза өңгердім.
Жетімдерге жем бердім,
Жесірлерге жер бердім.
Ақырында дүние-ай,
Сол ерліктен не көрдім!?
Жолдасқа билік бермедім,
Кешегі хан үстіне барғанда,
Ақ сүйектің баласы
Бақадай шулап тұрғанда,
Ерлікпенен алданып,
Өзіме өзім қас қылдым.
Сырлы зерен аяқпен
Бал ұрттаған ер едім,
Бір уақыттар болғанда,
Көктей өтіп Жайықты,
Бір қасық ішкен қара су,
Жұмасына ас қылдым.
Осы жақта мен өліп,
Артымда тірі сен қалсаң,
Жаңа өспірім Жақияны
Жолдасым, саған тапсырдым.

Қайда бар

Қаршыға құсты көп көрдім
Қайрылып қазға қараған.
Қатын-бала, қара орман –
Баршасын жауға алдырған,
Құрулы жатқан жебеге
Құрсағынан шалдырған, -
Асыра келіп ойласам,
Бұл фәнидің жүзінде
Махамбеттей зарығып,
Мұңды болған қайда бар?!
Ақсұңқар құстың баласы
Артымда қалған алғаным –
Қытайы қызыл көйлегі
Күнге қойсаң оңар ма?
Мұндай қорлық болар ма?
Ақсұңқар құстың баласы
Қасқыр тартқан жемтікке
Ағармай көзі қонар ма?
Асқар, асқар, асқар тау!
Асқар таудың су бүркіті
Ылдидың аңын шалар ма?
Лашын, сұңқар жүн төксе,
Далада қалған сүйек деп,
Шеніне қарға жолау ма?
Мен - ақсұңқардан туған құмаймын,
Бір сұңқарға жұбаймын.
Сауырыма қамшы тигізіп,
Шаппай неғып шыдармын?!
Түбін қазған мен бір бәйтерек,
Толкуменен құлармын.

Жалған дүние

Қоғалы көлдер, құм, сулар
Кімдерге қоныс болмаған?
Саздауға біткен құба тал
Кімдерге сайғақ болмаған?
Басына жібек байлаған
Арулар кімнен қалмаған?
Таңдап мінген тұлпарлар
Иесін қайда жауға салмаған?
Құландар ішпес бұршақ қак
Кімдерге шербет болмаған?
Садағына сары шіркей ұялап,
Жау іздеген ерлердің
Қайда басы қалмаған?
Ішелік те желік,
Мінелік те түселік,
Ойналық та күлелік,
Ойласандар, жігіттер,
Мынау жалған дүние
Кімдерден кейін қалмаған?!

Шонты биге

Әй, Шонты би, Шонты би!
Домбыра тартсам, келер күй.
Шын ажалың жетпесе,
Ажалдан бұрын өлмессің,
Жалаңаш бар да жауға ти!
Ажалдан бұрын өлмессің,
Тілесем - тілек бермессің,
Жыласам - көзімнің жасын көрмессің.
Алақандай Нарында
Мүкәммалым шашылды.
Жүр десем оған жүрмессің.
Құр әңгімеден басқа
Еш нәрсені білмессің!

Уа, Нарын

Абайламай айрылдым
Аржақтағы елімнен,
Анау Нарын деген жерімнен.
Тірі кеттім демеймін,
Кем болмады өлімнен.
Теңім үлгі алмады
Аузымдағы желімнен.
Істеген ісім кетті далаға.
Қашан өтіп шығам деп,
Қайғырамын мен-дағы
Жайықтан арғы жағаға.
Басқа қысым түскен соң
Қайрылмастай күн болды
Қатын менен балаға,
Ата менен анаға.
Барсаң, сәлем айта бар,
Жаудан аман бас қалса,
Қара орман малым садаға!
Біткен істің міні жоқ.
Атай да Матай екі құм,
Шауып келсем басыңа,
Көзім түсер елім жоқ.
Елім-күнім - екі атым,
Еңіреп келсем, тілің жоқ.
Біткен істің міні жоң,
Бітірген ердің кемі жоқ,
Тура ажалдың емі жоқ.
Арқада жортқан ақ киік,
Атып алып, етін жеп,
Ішіп қандым сорпасын,
Сапырулы сары быладан
Еш те бір жерде кемі жоқ.
Жасыл ала үйрек, қоңыр қаз
Жайқай ұшқан көлде жоқ.
Тар қолтықтан оң тисе,

Тарыққанда қайрылар
Қарындасым менде жоқ.
Балдағы алтын ақ болат,
Салайын десем, қын да жоқ.
Қанатынан қайрылып,
Ит алған куда сын да жоқ.
Мен - тауда ойнаған қарт марал
Табаным тасқа тиер деп,
Саңсынып шыққан қиядан.
Қайыңның басын жел соқса,
Қаршыға құс қайғырар,
Балапаным суға кетер деп,
Мамығын төккен ұядан...
Ол-дағы біздей болған сорлы екен!

Қақақулап шақырмай

Қақақулап шақырмай,
Қанды көбік түкірмей.
Бұзбай құлан пісірмей,
Мұз үстіне от жақпай,
Қу найзаға сүйеніп,
Құр далада зар қақпай,
Жалғыз жүріп ат бақпай,
Қабағыма қарыс сүйем мұз қатпай,
Қапыда қалған қасқамын,
Қақ жүректен найза түйретпей!
Жалғыз қалдым,
Адасып қалған үйректей.
Қарағай шаптым шандоздап
Қарағай шаптым шандоздап,
Хан қарасын жоям деп.
Жолбарысша жорыттым,
Етіне құлан тоям деп...
Қыран құстың баласы
Ұшса, келмес ұяға.
Асыл ердің баласы,
Жауды көрсе шыдамай,
Көзін салар қияға.
Ермін деген жігітті
Кеңшілікте сынама.
Келмейтұғын нәрсеге
Жаныңды қинап жылама.
Ер қабыланын жөнелтіп,
Елсізде аңырап қалған шақ –
Біздерден ақыл сұрама!

Айныман

Айтса-дағы айныман
Көлденеңнің сөзіне.
Әшкере болған ісім бар
Жайылған жұрттың көбіне.
Кеткенім жоқ олжа үшін,
Кетіп едім елімнен
Атаңа нәлет Жәңгірдің
Қан жылатқан заңы үшін.
Баданамды баса бөктеріп,
Қасыма жаттан жолдас ертіп,
Күн-түн қатып жүргенім –
Ана Нарында жатқан
Жас баланың қамы үшін.

Күн қайда?

Айналайын Ақ Жайық,
Ат салмай өтер күн қайда?
Еңсесі биік боз орда,
Еңкеймей кірер күн қайда?
Қара бұланның терісін
Етік қылар күн қайда?
Көдіреден бау тағып,
Сауыт киер күн қайда?
Күмбір - күмбір кісінетіп,
Күренді мінер күн қайда?
Толғамалы ақ мылтық,
Толғап ұстар күн қайда?
Алты құлаш ақ найза,
Ұсынып шаншар күн қайда?
Садақ толған сай кез оқ,
Масағынан өткізіп,
Басын қолға жеткізіп,
Созып тартар күн қайда?
Керт бұғыдай билерден
Ақыл сұрар күн қайда?
Бізді тапқан ананың,
Асыраған атаның,
Ризалықпен жайласып,
Қолын алар күн қайда?
Еділдің бойын ен жайлап,
Шалғынға бие біз байлап,
Орнықты қара сабадан
Бозбаламен күліп - ойнап,
Қымыз ішер күн қайда?

Бағаналы терек

Бағаналы терек жарылса,
Бақыраш жамап болар ма?
Қарағайға қарсы бұтақ біткенше,
Еменге иір бұтақ бітсейші.
Қыранға тұғыр қыларға.
Ханнан қырық туғанша,
Қарадан бір-ақ тусайшы,
Артымыздан біздердің
Ақырып теңдік сұрарға!

Толғау

Еменнің түбі сары бал,
Еріскен көңіл бәрі бал.
Жоғарыдан төмен төгейін,
Керегінді теріп ал.
Қасыма ерген жолдастар,
Антыңды бұзып айрылма,
Зейініңді бермен сал.
Жапанға біткен жасылды-ау,
Жамандардың басы сау.
Жаманды байқап қарасаң,
Күндердің күні болғанда
Өз басына өзі жау,
Арғымақ жақсы ат мініп,
Жеке шығып елімнен,
Толықсып толғау толғасам,
Іштегі қызғын басылды-ау!
Өлең айтып толғадым
Көкірегімді басарға.
Махамбеттей мұндыға
Енді келер күн қайда
Ханға құрған шатырды
Сүңгімен түртіп ашарға?!
Алтын жақса жарасар
Жылтыраған күміске.
Он екі ата Байұлы
Жиылып келсе бұл іске,
Алты сан Алаш ат бөліп,
Тізгінін берсе қолыма,
Заулар едім бір көшке!

Зынданда

Кеше біз зынданда жатып құбылдык,
Қамалаған көп дұшпанға қор болдық.

Терезеден телміріп,

Ағайын мен туғанды

Бір көруге зар болдық.

Ай астында бір көл бар,

Ат шаптырса жеткісіз.

Ортасында алуа, шекер бар,

Татқан қулар кеткісіз.

Қарада да қара бар,

Хан ұлы басып өткісіз.

Алланың бір күні бар,

Бір жарым ай жеткісіз.

Мұңдас ерлер болмаса,

Менің айтқан сөздерім

Құлқына жаман жеткісіз.

Орай да борай қар жауса

Орай да борай қар жауса,

Қалыңға боран борар ма?

Қаптай соққан боранда

Қаптама киген тоңар ма?

Туырлығы жоқ тұл үйге

Ту байласаң тұрар ма?

Ту түбіне тұлпар жығылса,

Шаппаған нәмәрт оңар ма?

Қарындастың қамы үшін,

Қатын менен бала үшін

Беркініп садақ асынбай,

Біріндеп жауды қашырмай,

Білтеліге оқ салмай,

Қорамсаққа қол салмай,

Қозы жауырын оқ алмай,

Атқан оғы жоғалмай,

Балдағы алтын құрыш болат

Балдағынан қанға боялмай,

Қасарысқан жауына
Қанды көбік жұтқызбай,
Халыққа тентек атанбай,
Үйде жатқан жігітке
Төбеден тегін атаң болар ма?!

Ерлердің ісі бітер ме?

Беркініп садақ асынбай,
Біртіндеп жауды қашырмай,
Білтеліге доп салмай,
Қорамсаққа қол салмай,
Қозы жаурын оқ алмай,
Атқан оғы жоғалмай,
Балдағы алтын құрыш болат,
Балдағынан қанға боялмай,
Қасарысқан жауына
Қанды көбік жұтқызбай,
Халыққа тентек атанбай,
Ерлердің ісі бітер ме?

Мен едім

Боз ағаштан биік мен едім,
Бұлтқа жетпей шарт сынбан.
Ел құтқарар ер едім,
Жандаспай ақыры бір тынбан.
Томағалы сұңқар мен едім,
Толғамалы найзамен,
Толықсып жауға шапқанда,
Бір озғанмын жұртымнан.
Ер дұшпаны көп болар,
Қатын дұшпан, жігіттер,
Не демес дейсің сыртымнан.

Тар қамау

Толарсақтан саз кешіп,
Тоқтамай тартып шығарға
Қас үлектен туған қатепті
Қара нар керек біздің бұл іске.
Қабырғасын қаусатып,
Бір-біріндеп сөксе де
Қабағын шытпас ер керек
Біздің бүйткен бұл іске.
Тағыдай тандап су ішкен,
Тарпандай тізесін бүгіп от жеген
Тағы сынды ер едік,
Тағы да келдік тар жерге.
Таңдансаң тағы болар ма
Тәңірің салған бұл іске?!
Ата-енені сөктіріп,
Ат басына соқтырып,
Нәлет десең болмас па
Осынау біздің жүрген жүріске!

Жабығу

(Исатайдың атынан)

Күн жадына қарасам,
Жеддінің оны - құралай.
Аспаннан борап қар жауып,
Аштырмайды көзімді,
Қақтырмайды кірпікті,
Соғады боран сабалай.
Халық үшін қан төгем деп,
Қараны ханға теңеп берем деп,
Ол мақсатқа жете алмай,
Дегенімді ете алмай,
Қор болдың-ау, Махамбет, шырақ-ай!

Мұңайма

Ханның ісі қатайды,
Азамат ерден бақ тайды.
Қанды көбе киініп,
Бір Аллаға сиынып,
Ұрандап жауға тигенде,
Кім жеңері талай-ды.
Жолдастарым, мұңайма!
Жайықтың бойы көк шалғын
Жайықтың бойы көк шалғын,
Күзерміз де жайлармыз.
Күлісті-сынды күреңді
Күдірейтіп күнде байлармыз.
Құдай істі оңдаса,
Ісім жөнге келгенде,
Қамалаған көп дұшпан
Әлі де болса, қойдай қылып айдармыз,
Жолдастарым, мұңайма!

Нарында

Әдірә қалған Нарынның
Теңіз деген суы бар,
Жағасында жағалай біткен
Қамыс деген нуы бар.
Еңіреген ердің қолында
Жібектен желбіретіп ұстар туы бар.
Хан ұлымен алыстың,
Қарсы тұрып шабыстың,
Бізге біткен бес еркектің буы бар.

Әдірә қалған Нарынның
Жайық деген суы бар.
Жағасында жары бар,
Қабағында қары бар.
Көрмегенді көргізген,
Көн кемеге мінгізген,
Қынама бешпент кигізген,
Зәбірлігін тигізген
Ортасында Жәңгір деген ханы бар.
Қырлығында оба бар.
Көлдеуінде қоға бар,
Жыңғылы мен талы бар.
Қонса қонақ жегендей
Жаясы мен жалы бар.

Айтып-айтпай немене,
Әдірә қалған Нарында
Бас пайданың бәрі бар.
Қапыда кеткен дүние-ай,
Алақандай Нарында
Ата менен ана бар,
Іні менен аға бар,
Қатын менен бала бар,
Қарындас халқым жаңа бар.
Жалғыз ұлым Махмұт

Бекетай құмның ішінде
Жалғыз бір қалған со да бар.

Біздің анау Нарында
Бір төбелер бар еді,
Айналасы ат шаптырса жеткісіз,
Қиқулай ұшқан қырғауыл,
Күніне құлан да басып өткісіз,
Күндіз келген қонағы
Кешке үйіне кеткісіз.
Қойды мыңға толтырған

Сол Нарынның құмдары,
Түйені жүзге толтырған
Көкпекті шайыр шымдары.
Жатып қалған тайлағы
Жардай атан болған жер.
Жабағылы тоқтысы қой болып, қора толған жер.
Аш-арығым тойған жер,
Жылаған бала қойған жер.
Шортаны қара бақандай,
Бақасы сары атандай,
Балдырғаны білектей,
Баттауығы жүректей,
Қымыздығы күректей,
Сонасы қоңыр үйректей,
Ондай қоныс маған жоқ,
Құдайым қылды - амал жоқ.

Мінгені Исатайдың ақтабан-ай

Мінгені Исатайдың ақтабан-ай,
Сүт беріп, сұлы беріп баптағаны-ай.
Зеңбірек үш атқанда дарымады,
Құдайдың міне қара сақтағаны-ай!
Мінгені Исатайдың көгілдірді-ай,
Әскерін Барша құмға төгілдірді-ай.
Мыңды алған бірді беріп ақтабанды
Жыландай белге соққан бүгілдірді-ай.
Баласы Исатайдың Жақия-ды,
Жақия жауды көрсе ақияды.
Түлейде түнде жортқан жолбарыстай
Алдырдым жолдасымды қапияда-ай!

Жақия

Исатай шыққан бас болып,
Хан ұлымен қас болып.
Арыстанымның баласы
Адағанда ел таппай,
Адасқанда жөн таппай,
Арманда қалды жас болып.
Мен Нарыннан кеткенмін
Мен Нарыннан кеткенмін,
Нарынды талақ еткенмін.
Қуатымның барында
Ағыны қатты Жайықты
Тіземмен бұзып өткенмін.
Жаныма айла болар деп,
Назарды тастап, Шүренге
Күнім үшін жеткенмін.
Жақияны жауға ұстап бергендей,
Шүрен, саған не еткенмін?
Қайтеріңді өзің біл,
Алдыңда кеңес еткенмін.

Шашылу

Сөйлесем, даусым аңқыған,
Сөйлеуге жүрек талпынған,
Атасы Беріш болса да
Артық пайда көрмедім
Егіз бенен Балқыдан.
Алақандай Нарында
Мүкәммалым шашылды
Шағалалы көлдей шалқыған,
Аспанда ұшқан ақ сұңқар,
Қолымда түйғын, лашын.
Қосылған жаста арудың
Көре алмай кеттім құлашын.
Арпа жемес арғымақ
Ақ селеу отқа зар болар.
Миуа, шекер жемеген
Алғаным менен балаларым
Қоңырсыған, дүние-ай,
Қой етіне зар болар.
Қатын қалса - бай табар,
Қарындас қалса - жай табар,
Артымда қалған ақсақал
Алқалы кеңес құрған күн
Ақылменен ой табар.
Кейін қалған жас бала,
Күдер үзіп біздерден,
Көңілі қашан жай табар?!

Тілек

Палуан жолбарыс секілді
Алысқанды алып ұрған білегім,
Қамалаған жаудан қайтпаған
Қайнаған қара болаттай,
Қарсы біткен жүрегім!
Ертеден кешке дейін зарласам,
Бермей ме екен Құдайым,
Біздей тарыққан ердің тілегін?!

Күн болған

Таудай болған талаптың
Назары қайтқан күн болған.
Жібектен бауы көнеріп,
Ақсұңқар ұшқан күн болған.
Бағаналы боз орда
Еңкейіңкі күн болған.
Телегей-теңіз шалқыған.
Қоғалы көлдер суалып,
Тізеге жетер-жетпес күн болған.
Жапанға біткен бәйтерек
Жапырағынан айрылып,
Қу түбір болған күн болған.
Алқалаған жер болса,
Азамат басы құралса,
Мәшурәт кеңес сұралса,
Мәшурәт берер ер едік.
Исатайдан айрылып,
Алқалай келген кеңесте
Дем құрыған күн болған.

Есіл ер

Алдияр тақсыр ханымыз!
Исатай батыр кеткелі
Кеміді біздің сәніміз.
Тілімді алсаң, тақсыр-ай,
Шайтанның мойнын жұлдырып,
Ордаңа қайтып алыңыз.
Арыстан еді-ау Исатай!
Нетесің, тақсыр, табалап?
Құрттайымда өсіп ем,
Бауырына паналап.
Алдымда асқар тау еді,
Соңынан ерсем ағалап.
Әй, тақсыр-ау, әй, тақсыр!
Табаны жалпақ тарланбоз
Шабарында есінер.
Бір мінезі келгенде
Жібектей жұмсақ есілер.
Жауда қалса жолдасы,
Мақтанады несіне ер?!
Тастай қатты тағдырың
Исатаймен шешілер.
Айтып-айтпай немене,
Қор болды-ау, қайран, есіл ер.

Шегініс

Толғай-толғай жүгірген,
Топырақты суырған,
Ертеден салса, кешке озған,
Ылдидан салса, төске озған
Томаға көзді қасқа азбан.
Қой мойынды көк жұлын,
Көк жұлынды жетелеп,
Қисық жерден төтелеп,
Қабырға, қол сөгіліп,
Арғымақ ат бүгіліп,
Әзіреттен ант ішіп,
Ақыретті жанға байланып,
Талай жүрдік далада
Әділ жаннан түңіліп.

Мінкен ер

Мінкен де мінкен, мінкен ер,
Бұл сықылды неткен ер?!
Құралайдың күнінде
Еркек қойдай бөлініп,
Көлденең жатқан Жайықтан
Қырқарланып өткен ер.
Күншығыстың астында,
Күнбатыстың тұсында
Қарындасым бар-ды деп,
Қабырғасын сөксе де,
Қанын судай төксе де
Қайыспас қара нар-ды деп,
Маңдайынан күн өтіп,
Жауырынынан жел өтіп,
Күн астымен жеткен ер!
Біз неткен ер, неткен ер?
Сергелдеңмен өткен ер.
Ойыл менен Дендерден,
Сағыз бенен Жемдерден
Одан да талып өткен ер.
Арқада Әлім бар-ды деп,
Қайыспас қара нар-ды деп,
Оған да келіп жеткен ер.
Тайманның ұлы Исатай
Ағайынның басы еді,
Алтын ердің қасы еді.
Исатайды өлтіріп,
Серкесінен айрылып,
Сергелдең болған біздің ел!
Желден де желгір ақбөкен
Желден де желгір ақбөкен
Озса да орғып көлденең,
Құралайына қарайлап,
Оққа ұшпай ма сол үшін?
Ұялы бүркіт күн ұзын

Қалықтай самғар шөже үшін,
О да бір торға түспей ме
Шөжеге керек жем үшін?!
Дертке дауа іздеген,
Тірліктен үміт үзбеген
Сергелдең болар емі үшін.
Асыл туған арулар
Жанын пида етпей ме,
Шын сүйіскен теңі үшін?!
Аттанып едім көп үшін,
Көптің жинап мол күшін,
Дұшпанда кеткен сол көптің
Ежелден бергі кегі үшін.
Таршылық басқа түскенде
Қапаланам мен-дағы
Қаумалаған қасымда
Қарындастың кемі үшін!

Арғымақтан туған қазанат

Арғымақтан туған қазанат,
Шабуыл салса нанғысыз.
Қазанаттан туған қаз мойын,
Күніне көз көрінім жер шалғысыз.
Айырдан туған жампоз бар,
Нарға жүгін салғысыз.
Аруанадан туған мая бар –
Асылын айуан десе нанғысыз.
Жақсыдан туған жаман бар –
Күндердің күні болғанда
Жарамды бір теріге алғысыз,
Қасына адам барғысыз.
Жаманнан туған жақсы бар –
Атасын айтса нанғысыз!
Арғымақ, сені сақтадым
Арғымақ, сені сақтадым,
Құлағың сенің серек деп.
Азамат, сені сақтадым,
Бір күніме керек деп.
Жабыдан туған жаман ат
Шаба алмайды бөжектеп.
Қырдан қиқу төгілсе,
Еділге таман үнілсе,
Арғымақтың баласы
Шабушы еді безектеп.
Жақсыменен дос болсаң,
Айрылмас күні қос болсаң,
Басыңа қиын іс түссе,
Алдыңнан шығар өбектеп,
Жаныңа не керек деп.
Жаманменен дос болсаң,
Айрылмас күні қос болсаң,
Басыңа қиын іс түссе,
Басқа кетер бөлектеп,
Қолдан берер есептеп,

Сыртыңнан жүрер өсектеп.
Айғайласып жауға ти
Жапанға біткен бәйтерек –
Жапырағын байқасаң,
Жайқалмағы желден-ді,
Түбіндегі балаусасы белден-ді.
Хан-төренің кешігіп,
Кідірмегі елден-ді.
Кешіп өтпек сайдан-ды,
Шығынды болмақ байдан-ды.
Ақ киіктің орғытып,
Жүгірмегі майдан-ды,
Батыр болмақ ойдан-ды.
Айғайласып жауға ти
Тәңірім білер, жігіттер,
Ажалымыз қайдан-ды!
Арқаның қызыл изені
Арқаның қызыл изені –
Басы күрдек, түбі арал
Қыдырып шалар аруана.
Кәрісі кімнің жоқ болса,
Жасы болар дуана.
Бір сынаған жаманды
Екіншілей сынама.
Тіріде сыйласпаған ағайын,
Құм құйылсын көзіңе,
Өлгенде бекер жылама!

Арғымаққа оқ тиді

Арғымаққа оқ тиді
Қыл мықынның түбінен.
Ер жігітке оқ тиді
Ауыз омыртқаның түбінен.
Жантайып жатып көп іштім
Жаздықтың шалшық көлінен.
Қайтеін енді, дүние-ай!
Жағдайсыз кетіп барамын
Қасымда көмектің кемінен.
Мен ақ сұңқардан туған қудаймын,
Бір сұңқарға жұбаймын
Сауырыма қамшы тигенде,
Шаппай не ғып шыдаймын
Түбін қазған мен бәйтерек,
Толқуменен құлаймын.

Реніш

(Қайыпқали сұлтанға)

Алты күндей алаулап,
Он екі күндей ой ойлап,
Ақылды алпыс жаққа шаптырып,
Ақыл жөнге келгесін
Арқаның алпыс екі саласына барғанда,
Айдаһардай арбадың.
Арбадың да қалмадың.
Ханнан кегім ала алмай,
Қайрат қылар ер біз болсақ,
Заманымда болған сұлтаным,
Бізді жіпсіз байладың!

Мен - қарақұстан туған қалықпан

Мен - қарақұстан туған қалықпан,
Сөйлер сөзге жалықпан.
Көп ортаға алғандай,
Көп соңыма түскендей,
Көптің несін алыппын?
Тыңдай отыр, әлеумет,
Мен әлде де көптен анықпын.
Мен - атайы жүйрік баласы,
Алты үдірім жер шаптырсаң да жалықпан!

Елмен қоштасу

Атама менің сәлем айт,
Атын басқа байласын,
Еменнен найза сайласын.
Достыны достым демесін,
Басының тапсын пайдасын.
Досты болып жүргендер
Жау болып келді көріне.
Беліне садақ байланып,
Бір келмеді-ау деніме!
Қайрыла алмай барамын
Қайран да қалған еліме.
Амандаспай аттандым
Ата-ана, қарыма.
Жолығыспай жөнелдім
Тәңірі қосқан жарыма.

Міне алмаған алаға

Міне алмаған алаға-ай,
Шыға алмаған далаға-ай
Мұсылманның баласын
Атаңа нәлет Жәңгір хан
Көзінен тізіп жіберді-ау
Орынбор деген қалаға-ай!

Ат - жігіттің майданы

Ат - жігіттің майданы,
Қылыш - жанның дәрмені,
Өлім - Хақтың пәрмені.
Атақты ермен бірге өлсе,
Жігіттің болмас арманы.
Өте шыққан қызыл гүл –
Бұл дүниенің жалғаны.
Аспандағы бозторғай –
Бозаңда болар ұясы.
Бозаңның түбін су алса,
Қайғыда болар анасы.
Қара лашын, ақ түйғын –
Қайында болар ұясы.
Қайыңның басын жел соқса,
Қайғыда болар анасы.
Айланбастың Алатау –
Баурында болар саясы.
Тоқсан тарау су ақса,
Дария болар сағасы.
Сан шерулі қол болса,
Батырлар болар ағасы.
Аз сөйлер де көп тыңда
Хас асылдың баласы.
Пыр-пырлай ұшқан қасқалдақ
Көгінде жатып көркеймес,
Ортайса көлдің қоғасы.
Аруана мая күңіренер,
Бауырынан өлсе баласы.
Суға жүзген нән балық
Шағала құсқа жем болар,
Үзілсе көлдің сағасы.
Атадан қалған сауыттың
Шығыршығын тот басар,
Жыртыла тозса жағасы.

Кел, кетелік

Уа, Исаеке, Исаеке!
Кел, кетелік, кетелік,
Кетіп бір Жайық өтелік.
Атаның жұрты хазірет –
Басына зират етелік.
Жауырыны қақпақтай,
Қара айдары тоқпақтай
Оның да иесін үміт етелік.
Біліңіз де біліңіз,
Белді байлап жүріңіз.
Ат маңдайын тура қойсақ,
Бермес пе тәңірім тілекті!

Мен тауда ойнаған қарт марал

Хат оқиды молдалар
Қаламмен тартқан сиядан.
Екі кісі тең барса,
Оңды төре береді
Ақылға жетіп би адам.
Мен тауда ойнаған қарт марал,
Табаным тасқа тиер деп,
Сақсынып шыққан қиядан.
Қайыңның басын жел соқса,
Қаршыға құс қайғырар,
Балапаным суға кетер деп,
Мамығын төккен ұядан.
Ол-дағы біздей болған сорлы екен!

Еңіреу ұлы емшек боз

Еңіреу ұлы емшек боз
Ер мінген күні берік болсын.
Еменнің түбі сары бал
Ер ішкен күні көп болсын.
Түзге аттанып шыққанда,
Дұшпаның қарсы келгенде,
Ер дініне берік болсын!

Арғымақтың баласы

Арғымақтың баласы
Арығанын білдірмес,
Арқамнан қосым қалар деп.
Ағыны күшті ақ дария
Қаһарланып толқиды,
Қанатын күн шалмаған балығым
Ортамнан ойран салар деп.
Балағы түкті қоңыр қаз
Баттауыққа тоя оттамас,
Сұңқарлар үлгі алар деп.
Қас жақсының баласы
Арада тұрып сөйлемес,
Жауым таба қылар деп.
Қас патшаның баласы
Жапанда жалғыз тұрмайды,
Дұшпандар көзін салар деп.
Қарқыны күшті көк семсер
Шапқан сайын дем тартар,
Сусыным қанға қанар деп.
Қаракұс қонбас көк сеңгір
Басына құс қондырмас,
Қарауыл қарап тұрар деп,
Қараса көзі шалар деп.

Арғымаққа айдай таға қақтырса

Арғымаққа айдай таға қақтырса,
Кілегей қатқан Еділдің
Көкше мұзынан таяр ма?
Ата ұлының баласы –
Асыл ерге малың бер,
Малың бер де басың қос,
Басыңа тарлық түскенде,
Ардақтаған әділ жанын аяр ма?!

Көшер еді-ау біздің ел

Сонау Еділден бергі жатқан жердейін,
Қонар еді-ау біздің ел
Арқада қоныс шөлдейін.
Құралыдан қалған көп тентек
Бүлдірмегей еді елімді
Лашын құс, бүркіт шайқаған көлдейін.
Ащының бойы көк тоғай,
Жайламас еді біздің ел,
Жері жаман сусыз деп.
Жабыдан айғыр салмады,
Баласы оның сынсыз деп,
Базарға сатсаң құнсыз деп.
Балдағы алтын ақ болат,
Асынбас еді біздің батырлар,
Көкпен де сауыр қынсыз деп...
Ер қабыланын жөнелтіп,
Елсізде қаңғып қалған шақ,
Кім айтады бізді мұңсыз деп?!

Ер жігітке оқ тиді

Ер жігітке оқ тиді
Қыл мықынның түбінен.
Жантайып жатып көп іштім,
Жаздықтың шалшық көлінен.
Қайтеін енді, дүние-ай,
Жағдайсыз кетіп барамын
Қасымда көмектің кемінен.

Аймақ көл

Аймақ та аймақ, аймақ көл
Дария болып шалқымас
Аяғы төмен аққан соң.
Айдан жарық нәрсе жоқ
Сәулесі түспес жаһанға
Қараңғы түнек жапқан соң.
Арыстаннан күшті аң болмас,
О да өледі, жігіттер,
Мергендер тандап атқан соң.
Алалы жылқы, ақтылы қой,
Аңдыған бөрі жемей ме
Иесі ұйықтап жатқан соң?!
Шақырғанмен келер ме
Кешегі менің арыстаным,
Өзі шын барар жерін тапқан соң?!
Егізінен айырылып,
Мен бір аққу болдым халықтан соң.

Күмісті мылтық қолға алып

Күмісті мылтық қолға алып,
Көлден қуларды ұшырдым.
Қолымдағы құсымды
Қапылыңмен ұшырдым.
Алтыннан әйбәт тор жасап,
Ақырда қолға түсірдім.
Шамдансам, шалқамнан түсер асаумын,
Шамырқансам, шатынап сынар болатпын.
Құс ілген қуда сын жоқ ұятпен.
Жігіт жауға шаппай қалар деймісің?
Қанды көбе киініп,
Бір Аллаға сиынып,
Кезенген жауға кез келдік
Жалаң найза бір атпен!

Ақ жүрегін тербетіп

Ақ жүрегін тербетіп,
Ер көңілін желдетіп,
Ақсүйектің баласын
Қара ұлына теңгеріп,
Қоңыраулы найза өңгердім.
Жетімдерге жем бердім,
Жесірлерге жер бердім.
Ақырында, дүние-ай,
Сол ерліктен не көрдім?!
Жолдасқа билік бермедім,
Кешегі хан үстіне барғанда,
Ақсүйектің баласы
Бақадай шулап тұрғанда,
Ерлікпенен алданып,
Өзіме-өзім қас қылдым.
Сырлы зерен аяқпен
Бал ұрттаған ер едім,
Бұл уақыттар болғанда,
Көктей өтіп Жайықты,
Бір қасық ішкен қара су
Жұмасына ас қылдым.
Осы жақта мен өліп,
Артымда тірі сен қалсаң,
Жасөспірім Жақияны,
Жолдасым, саған тапсырдым.

Кітаппен танысқаннан кейін, оның қағаз нұсқасын сатып алуды ұмытпаңыз!

Сайттағы барлық кітаптар тек танысу мақсатында ұсынылған.

Кітапті жүктеп, мазмұнымен танысқан соң, Сіз оны қалдырмай, жоюға тиіссіз.

Кітаптың мәтінін көшіре және сақтай отырып, Сіз авторлық және аралас құқықтар туралы заңға сәйкес, барлық жауапкершілікті өз мойныңызға аласыз.

Сайт әкімшілігі пайдаланушыларды кітаптарға заңды жолмен қол жеткізуге шақырады.